

KOTORSKI SVECI

Kotorska biskupija, najmanja u našoj domovini i po površini i po broju Božjeg naroda, dala je Crkvi nekoliko svetaca i blaženika. Dala je nekoliko slugu Božjih koji su umrli na glasu svetosti i za koje očekujemo da će biti proglašeni blaženima. Postavila je na oltar i pred oltar više Božjih ugodnika nego ijedna biskupija u domovini.

Ovdje ne namjeravam opisivati život i djela onih blaženika i slugu Božjih o kojima imamo napisane opširne životopise. Većina vjennika naše domovine znade za bl. Graciju iz Mula (1438—1508) i bl. Ozanu Kotorsku (1493—1565), kojima Orkva slavi blagdane liturgijskim štovanjem. Poznati su životopisi Božje službenice sestre Ane-Marije Marović (1815—1887) i Božjeg službenika Oca Leopolda Mandića (1866—1942), o kojima su uspostavljeni crkveni procesi za beatifikaciju. U ovom prilikazu želim izvući iz zaboravka kotorske mučenike Petilovrijence, kojima se blagdan slavi u dubrovačkoj katedrali 7. srpnja, i franjevačke blaženike Martina i Adama Kotorane, kojima Crkva još nije odobrila liturgijsko štovanje, ali ih franjevački red slavi u svom martirologiju kao blaženike.

1. Mučeništvo i prijenos Petilovrijenaca

Godine 840. podnijeli su mučeničku smrt od Saracena sveta braća Petar, Andrija i Lovro iz kotorske obitelji Zagurovića, koji se zovu jednim imenom Petilovrijenci. Razni kroničari ne slažu se oko njihova podrijetla, vremena i mjesta mučenja i koji su bili njihovi mučitelji. Jedni kažu da su poginuli od Saracena, drugi od Foclijevih pristalica, treći od Nemanje, četvrti od nekih Kotorana dok bijahu meznaboštvo u Dalmaciji, peti od odmebnika Katoličke crkve. Neki kažu da su bili rimokatolici i stradali od pravoslavnih, a drugi da su bili pravoslavni Srbi. Prema jednima bili su rodom iz Kotora, a prema drugima iz Žanjice.¹ Jedni spominju da su im moći prenesene u Dubrovnik iz Žanjica, a drugi iz Lepetana.²

Nešto prije početka drugog svjetskog rata dubrovački biskup dr Pavao Butorac zatražio je od Svete stolice da mu odobri životopis Petilovrijenaca za svećenički brevijar, kako mi je to usmeno kazao 20. X 1966. kad sam ga zamolio za literaturu i informacije o Petilovrijencima. Molba nije bila odobrena radi mimoilaženja kroničara u prikazivanju njihova života.

Usporedivši izvještaje kroničara koji su pisali o Petilovrijencima, a do kojih sam mogao doći, najprije želim iznijeti kao najvjerojatnije ličue podatke o njihovom životu. Zatim ću se osvrnuti na mimoilaženja kroničara.

Pri ulazu u kotorski zaljev na poluotoku Luštici, nasuprot Oštrom rtu, nalazi se mali zaton Žanjica, istočno od otoka Mamule. U tom zatonu nalazio se vjerojatno nekadašnji grad Rose. Kad su Saraceni razorili Kotor 840. godine,³ razorili su i grad Rose.⁴ Tom zgodom poginuli su mučeničkom smrću Petilovrijenci od Saracena. I danas živi predaja da su mučenici najprije tu bili pokopani, gdje se nalaze tragovi najstarije crkve podignute njima u čast početkom 11. stoljeća.⁵

Najopširnije izvještaje o njihovoj smrti i štovanju donose kroničari Flaminje Kornelije i Junij Resti. Prema Flaminju — koji 1759. godine u opisu »Dalmatinskog grada Kotora«, slijedeći kroničara Serafima Razzija i Nikolu Ranjinu, povjesničara u 16. stoljeću — Petilovrijenci su bili rodna braća iz kotorske obitelji Zagurovića.⁶ Oni su dakle prvi sveci našeg hrvatskog naroda. Pop Dukljanin u 12. stoljeću u svom Ljetopisu predjel od rijeke Cetine do Drima zove Crvenom Hrvatskom, jer su i tu živjeli Hrvati nakon doseljenja iz pra-

¹ Spomenik 81, Srpska kraljevska akademija, Beograd 1935, str. 46—49.

² Engel — Stojanović, Povijest Dubrovačke Republike, 1903, str. 19, bilješka 2.

³ Stjepčević, Voda po Kotoru, Kotor 1926, str. 16.

⁴ Isto kao broj 2.

⁵ Isto kao broj 1.

⁶ Isto kao broj 1.

domovine. Kasnije, u 16. stoljeću, živio je Jerolim Zagunović, kotorski patricij, koji je u Veneciji izdao 1569. godine »Psaltir« a 1570. »Molitvenik«. Možda je tada u Kotoru bilo i drugih Zagunovića, ali mi nije poznato je li Jerolim Zagunović bio potomak onih Zagunovića iz 9. stoljeća, kojima su pripadali Petilovrijenci.

Mučeništvo su podnijeli u mladim godinama, jer takvi izgledaju na medaljonima na zlatnoj desnoj ruci sv. Vlaha, izrađenoj u 13. stoljeću u obliku bizantijske nanukvice, a danas čuvanoj u relikvijaru dubrovačke katedrale. Izgledaju mladi i na srebrno-pozlaćenoj ruci u obliku bokeljske nanukvice, u kojoj se čuvaju dijelovi njihove podlakvice u istom relikvijaru.

O životu Petilovrijenaca u njihovoj mladosti kroničari ništa ne spominju. Samo znamo da su bili mučeni za vjeru i da su bili pokopani kod brda Platana blizu mora kod zatona Žanjice. U tom zatonu na malom otoku Žanjici, negda zvanom otoku Svetoga Duha, a od nekkih sv. Hipolita, živjela je početkom 11. stoljeća neka stana redovnica, osamljena sa svojim bratom svećnikom Bonom, a obadvoje su bili katolici rimskog obreda. Još se i danas vide ruševine crkve Gospe od Anđela (Marijinog Pohođenja), iz koje je znamenita slika Bogorodice na dasci u 15. stoljeću prema predaji prenesena u franjevačku crkvu istog imena na Orebić. Na tom su otoku mekoć živjeli benediktinci, do 1169, a iza njih polkopi pustinjač. Za vrijeme kralja Tvrtka I (1353—1391) na taj otok došli su kao čuvari franjevci samci, a još se i danas vide uz ruševine crkve i ruševine samostana.⁷

Kroničar Junij Restli spominje da su se spomenutoj redovnici godine 1026. javila u viđenju sveta braća Petilovrijenci i rekli joj da saopći Kotoranima nek me propuste dignuti odatle njihova tri sveta tijela i prenijeti ih u crkvu. Kad kotorski knez nije povjerovao u iskaze njezinog viđenja, ponovo joj u viđenju iduće moći mučenici saopćise nekta kaže kotorskom knezu da se po njegovu naređenju prenesu sveta tijela, ali ponovo poruka mučenika ostade neuslišana. Kad joj se u viđenju po treći put ukazao mučenici, rekloše joj nek cijelu stvar saopći gradskim rektorima u Dubrovniku, jer se njihove želje ne uslišavaju u domovini. Ona je poruku prenijela u Dubrovnik preko nekkih ribara dubrovačkom nadbiskupu Vitalu, koji želje mučenika saopći gradskom rektoru Lampaidiju.

Dubrovnčani maonuzaju pod večer jednu lađu, njome krene nadbiskup Vital, neki svećenici i mornari i doplove u Žanjicu. Svećenik Bono povede ih na grobove mučenika, iznad kojih je te moći izbijala nadnaravna svjetlost. Izišavši iz lađe kopali su na spomenutom mjestu i našli tri gotovo cijela tijela, koja svećenici prenesu na lađu, ali uza sav napor mornara lađa se nije mogla maknuti iz mjesta. Prestašeni tom pojavom pođu vidjeti je li koja čestica kostiju ostala u grobovima, pa zaista nađu prst jedne ruke. Kad i njega unesu u lađu, neizmjenom brzinom stignu u cavtatsku luku, a malo kasnije u Dubrovnik.

Relikvije svetih mučenika bijahu velikom čašću prenesene iz lađe u crkvu u procesiji, u prisutnosti cijelog klera i mnoštva naroda, te bijahu pobožno stavljene u jedan častan grob.

Spomenutu su redovnicu Dubrovčani obdaniili stanom i stvarima potrebitim za život, te se nastanila u Dubrovniku i pohvalno proživjela svoju stanost.

2. Štovanje Petilovrijenaca u prošlosti i sadašnjosti

Kad su Kotorani doznali ikako su Dubrovčani prenijeli tjelesa mučenika, poslaše izviđače, koji nađoše prazan grob. Raspravljajući što su izgubili svete moći, sljedeće godine, 1027, sagrade crkvu u čast svetih mučenika, kojoj se dragovi i danas vide.

Kroničari ne spominju ime crkve u kojoj su bile dionesene svete moći Petilovrijenaca, ali je najvjerojatnije da su bile unesene u najpoznatiju crkvu, sv. Stjepana. Prema Meleciju, najstarijem dubrovačkom kroničaru iz početka 13. stoljeća, crkvu sv. Stjepana prvomučenika u Dubrovniku na mjestu Pustijer-

⁷ Znameniti i zaslužni Hrvati, Zagreb 1925, str. 288.

⁸ Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, II, Split 1964, str. 505.

nu dao je sagraditi u prvoj polovini 10. stoljeća Pavlimir Bela kad se vraćao iz Rima preko Dubrovnika, da preuzme trebinjsku županiju i djedovu krunu. U znak srdačnog dočeka darovao je toj crkvi moći mučenika Ahileja, Nereja i Pankracija; Petronile i Domitile djevica,⁹ od kojih se neke i danas čuvaju u relikvijanu dubrovačke katedrale. Kasnije, u 11. stoljeću, donesene su u tu crkvu moći drugih svetaca, pa je najvjerojatnije da su moći Petilovrijenaca isprva unesene u tu crkvu.

Godine 1192. engleski kralj Rikard Lavljega Srca vraćao se iz treće križarske vojne s Istoka. U pogibli života zbog velike oluje na Jadranskom moru zavjetovao se da će sagraditi crkvu gdje se najprije iskrca. Kad je stigao na otok Lokrum, zamole ga Dubrovčani da sagradi crkvu u gradu, a oni u zamjenu sagrađiše crkvu na Lokrumu.¹⁰ U tu svrhu Rikard darovao 200.000 srebrnih dukata, ali kako ta svota nije bila dovoljna za izgradnju nove crkve, bila je upotrijebljena od senata za proširenje i povećanje već postojeće male Gospine crkve. Temelji te proširene crkve, nekadašnje stare katedrale koju je potres 6. IV 1667. porušio, postavljeni su u mazočnosti samoga kralja. Izgleda da se gradnja te proširene crkve protegla sve do 1272,¹¹ pa nije vjerojatno mišljenje kanonika Stjepana Skurla da su moći Petilovrijenaca prenesene u tu proširenu Gospinu crkvu, nego da su i dalje ostale u crkvi sv. Stjepana.

U međuvremenu dubrovački trgovci sakupiše 1200 dukata i sagrađiše 1251. g. u glavnoj ulici grada crkvu koju posvetiše Petilovrijencima. U njoj se svake godine 7. srpnja vršila svečana služba Božja na čast tih mučenika, a prisustvovao je gradski rektor i Vijeće. Kod Josipa Delčića, profesora povijesti, nalazio se plan Dubrovnika krajem prošlog stoljeća, koji je bio izrađen u 15. stoljeću i na kojem se jasno vidjela i ta crkva. A ta se crkva opaža i na planu Dubrovnika što ga u ruci drži sv. Vlaho (na nekim starijim slikama). Godine 1397. spominje se njezin rektor svećenik Andrija. Prigodom potresa 1667. bila je oštećena, pa je za popravak te crkve određena svota od 2921.29 dukata. Prema knjižici troškova za popravak te crkve od 1667—1702. popravakma su upravljala tri plemića: Stefano Sango Bodali, Pavlo Nicolino di Gondola i Vladislavo Secondo di Bucchia.

Nakon sto godina ta je crkva bila u nuševnom stanju, možda zbog slabog temelja ili slabog popravka, pa je dozvolom Svete stolice bila porušena.¹² Prema mišljenju biskupa dra Pavla Butorca najvjerojatnije je da je crkva bila porušena iz urbanističkih motiva, da na glavnoj ulici miska crkva ne bude iznimka kraj ostalih dvokatnica i trokatnica.

Gradilište i materijal prodati su za 12.000 dukata Mati Sorgočeviću Nikolinu, i na tom je mjestu sagradio trokatnu kuću koja i danas postoji. Ulica do te kuće danas nosi ime Petilovrijenci. Od dobivene svote za gradilište i materijal sagrađen je u dubrovačkoj katedrali tim mučenicima kraj Kristionice maramorni oltar.¹³ Oltarna pala prikazuje tri brata Petilovrijence s mučeničkim palmama. Pri dnu slike nalazi se čitljivi potpis: Ang. Campanella inv. et Carmelus Reggio pinx. Rag. MDCCCXII. To znači da je kompoziciju slike zamislio Anđeo Campanella, a sliku izradio Karmelo Redo 1812. Taj slikar bio je rodom iz Palermo, a živio je i radio u Dubrovniku krajem 18. i početkom 19. stoljeća.

Dok je postojala crkva Petilovrijenaca u Dubrovniku od 1251—1801, njihove moći čuvale su se i častile u toj crkvi.¹⁴ Danas se čuvaju u drvenom sarkofagu u relikvijanu dubrovačke katedrale, samo su izdvojene podlaktične kosti u već spomenutoj srebrno-pozlaćenju ruci, na kojoj su likovi Petilovrijenaca.

Do sada je učinjeno pet popisa moćiju dubrovačke katedrale: 1335, 1500, 1721, 1784. i 1844. Već u trećem popisu, 1721, pod brojem 9 nalazi se kraljevična kost (tibija) Petilovrijenaca.¹⁵ U posljednjem popisu iz 1844, učinjenom po nare-

⁹ Skurla, Moćnik Stolne crkve dubrovačke, Dubrovnik 1868, str. 1—22.

¹⁰ Glasnik Dubrovačkog učenog društva sv. Vlaho, Dubrovnik 1929, str. 121—124.

¹¹ Isto kao broj 10.

¹² Isto kao broj 1.

¹³ Isto kao broj 1.

¹⁴ Isto kao broj 1.

¹⁵ Liepopill, O dubrovačkom moćniku, Dubrovnik 1934, str. 9.

dbi biskupa Tome Jederalinića, pod brojem 39 nalaze se podlaktice (brachium) mučenika, a pod tim se brojem i danas čuvaju.⁶¹

U današnje doba dubrovačka katedrala slavi svetkovinu Petilovrijenaca 7. srpnja, tako da se na njihovom oltaru po liturgijskom direktoriju dubrovačke biskupije može celebrirati jedna svečana misa. Uzima se II obrazac opće mise za više mučenika izvan uskrasnog vremena »O mudrosti svetih« (Sapientiam sanctorum) kao zavjetna misa II reda, na kojoj se ne moli vjerovanje, a izlažu se njihove moći. Svećenici mole časoslov o sv. Ćirililu i Metodu.¹⁷

U kotorskoj biskupiji na poluotoku Luštica u selu Donjem Knašiću podignuta je crkva na čast Petilovrijenaca, koju je 4. kolovoza 1901.¹⁸ blagoslovio kotorski biskup Frano Učelini. Crkva je danas u dobrom stanju, u njoj se celebrira misa svake treće nedjelje u mjesecu.

U relikvijaru kotorske katedrale sv. Tripuna nalaze se tri staklena cilindra sa zajedničkim srebrnim podnožjem i srebrnim poklopcem, u kojima se čuvaju tri komada kostiju tih mučenika. U popisu don Iva Stjepčevića, u njegovoj knjizi »Katedrala sv. Tripuna u Kotoru«, ti se cilindri nalaze pod brojem 2.¹⁹

Na pregradi dvosobne sakristije katedrale sv. Tripuna u Kotoru sada se nalazi mramorni arhivolt, koji je prenesen iz neke stare crkve i tu uzidan prigodom dogradnje sakristije uz katedralu 1652. Taj arhivolt s plitkim reljefima i pleternom ornamentičkom pri vrhu nosi natpis »Andree Sci ad honorem sociorumque maiorem«, što znači: Na veću čast svetog Andrije i drugova. Neki misle da je taj arhivolt iz 9. stoljeća,²⁰ ali nije vjerojatno da je pripadao ciboriju stare katedrale sv. Tripuna, jer natpis ne odgovara poziciji.

Ako je u Kotoru postojala crkva sv. Petra, Andrije i Šimuna na Kripama (de Crepis, Cripae, na podanku bratjega sv. Ivana na kojem danas leži gornji dio grada), don Ivo Stjepčević misli da se taj natpis odnosi na te svece koji su imali svoju crkvu od 1326. do polovine 17. stoljeća.²¹ Ali, postoji mogućnost da se taj natpis odnosi na mučenike Petilovrijence: na Andriju i njegove drugove Petra i Lovra, ako se riječ »sociorumque« u natpisu može protegnuti na Andrijinu braću. Dakle, postoji mogućnost, da je mekoć u Kotoru postojala zasebna crkva u čast Petilovrijenaca, kad im se čuvaju relikvije u spomenutim cilindrima, pa je taj arhivolt možda ostatak te njihove crkve.

3. Osvrt na različita svjedočanstva kroničara

Nakon ovog opisa mučeništva, donosa moćiju i štovanja Petilovrijenaca, želim se osvrnuti na neka mimoilaženja kroničara u prikazivanju njihova života.

Nadbiskup Andrija Zmajević (1624—1694), Peraštanin, u svom »Carikovnom ljetopisu« piše da su Petilovrijenci bili rodom iz Žanjica, smaknuti 1166. od odmetnika Katoličke crkve, a preneseni iz Plavde (Lepetama) u Dubrovnik 1249. Isti Zmajević piše da su se ti mučenici jedne noći u snu objavili nekoj pobožnoj starici i zatražili da im Kotorani prenesu tjelesa u Kotor. Prema tom obrazloženju nije vjerojatno da su bili iz Žanjica, kad su sami mučenici izjavili želju da im se tjelesa prenesu u njihovu domovinu u Kotor. Nemoguće je da su bili smaknuti 1166. a preneseni 1249, jer već 1216. najstariji dubrovački kroničar Melecije piše da su bili preneseni 1026. Melecije je živio za vrijeme nadbiskupa Leonarda početkom 13. stoljeća, od kojega se sačuvao 91 heksametar u djelima dubrovačkog povjesničara Nikole Ranjine, a baš se u tim heksametrima spominje mučeništvo i prijenos moći Petilovrijenaca. Kad Junij Resti navodi da su se mučenici prikazali u snu jednoj redovnici, a Zmajević nekoj pobožnoj stariji, citirati se dadu lakko složiti, to jest da je ta redovnica bila starija. Dosljedno, više je vjerojatno da su bili preneseni u Dubrovnik iz Žanjica,

¹⁶ Isto kao broj 9.

¹⁷ Dodatak direktorija liturgijskog za dubrovačku biskupiju 1967. str. 3.

¹⁸ Luković, Ana Marija Marović Kotor 1963, str. 61, bilješka 42. — Sematizam kotorske biskupije 1910, str. 49.

¹⁹ Stjepčević, Katedrala sv. Tripuna u Kotoru, Split 1938, str. 45.

²⁰ Luković, Boka Kotorska, Kotor 1953, str. 71.

²¹ Stjepčević, Katedrala sv. Tripuna u Kotoru, Split 1938, str. 4, 58, 65.

prema Juniju Restiju, jer u prilog toga mišljenja ide i današnja predaja, nego po Zmajeviću iz Plavde (Lepetama).

Ako su prema navedenim podacima Petilovrijenci poginuli od Saracena 840. godine, nemoguće je da su stradali od Fotijevih pristalica, kad je on tek 857. bio imenovan i posvećen za patrijarhu. Još manje je moguće da su stradali od Nemanje, koji je vladao krajem 12. stoljeća. Petilovrijenci nisu bili pravoslavni Srbi, jer 840. nije bila istočna crkva odijeljena od zapadne i jer ih kao pravoslavne mučenike dubrovački katolički nadbiskup Vital ne bi umio u Katoličku crkvu, niti bi se svećenik Bono sa svojom sestrom redovnicom kao rimokatolici zauzimali da pravoslavne mučenike onda prenese u katoličku crkvu. Prigovor da su bili pravoslavni Srbi, otpada pogotovu kad se ima u vidu da se istočna crkva odijelila od zapadne tek za carigradskog patrijarha Mihajla Cerularija (1043—1058), a tjelesa Petilovrijenaca bila su prenesena u Dubrovnik već 1026.

4. Kotorski franjevački blaženici

Na temelju ugovora, sklopljenog u Dubrovniku 15. IX 1265. godine,²² prvi franjevci došli su iz Dubrovnika u Kotor. Nastanili su se na južnom dijelu grada u kući koju im na Suranjju darovaše braća Bogdan i Picoineg, sinovi Dragana de Selep. Vjerojatno na istom mjestu podigla je 1286. Jelena, žena srpskog kralja Uroša I, samostan i crkvu sv. Franje.

Jedan između prvih franjevaca koji su se pridružili tima koji su došli iz Dubrovnika bio je blaženi Marin iz Kotora. Kao delegat pape Nikole IV bio je poslan kao misionar u Tatariju, u južnu Rusiju. Od Tatara bio je mučen 1288. godine.²³ Kao mučenik franjevački red ga slavi 7. prosinca, a Crkva mu nije još odobrila liturgijsko štovanje.

Podaci o životu blaženog Marina uneseni su u franjevački martirologij iz Franjevačkih anala. U prvom izdanju tih Anala (1625—1648), na kojima je Luka Vading (1588—1657) radio od 1625—1654. i sastavio franjevačku povijest do 1540. a kasnije su Anali prosljeđeni do 1632, pogrešno je bilo naznačeno da je blaženi Marin Kotoranin bio poslan od pape Siksta IV u Perziju i tamo umro 1472. U trećem izdanju Anala od 1931. godine konačno je ispravljeno da nije umro u Perziji nego u Tatariji. Oslanjajući se na podatke u prvom i trećem izdanju, neki povjesničari su mislili da su postojala dva blažena Marina. Postojao je dakle samo bl. Marin koji je kao mučenik poginuo u Tatariji 1288, a onaj drugi, za kojega se mislilo prema prvom izdanju Anala da je umro u Perziji 1472, nije postojao.

Franjevački martirologij slavi 31. srpnja blagdan blaženog Adama iz Drača. Don Niko Luković u životopisu Ane Marije Marović navodi da je bio Kotoranin i da je živio u 14. stoljeću. Vjerojatno je bio rodom iz Drača, a ušao u franjevački red, neko doba živio i umro u Kotoru, pa ga zato zovu Kotoraninom. Taj bl. Adam bio je pomoćnik u propovijedanju blaženog Antuna, nadbiskupa dračkog. Odlikovao se svetošću i čudesima. Umro je na glasu svetosti u Kotoru 1306. godine.²⁴ I njega franjevački red časti kao blaženika priznavaoca, makar mu Crkva još nije odobrila liturgijsko štovanje.

Prema predaji bl. Adam bio je pokopan na Otoku Gospe od Milosti kod Krtola u tivatskom zaljevu, u crkvi ispod oltara, ali se ne zna je li nakon smrti odmah tu bio pokopan ili naknadno tamo prenesen iz Kotora. Na tom otoku nekoć je bila svećenička eremitaza, koja je u drugoj polovini 15. stoljeća pretvorena u samostan. Isprija su tu bili benediktinci s onom odjećom a kasnije benediktinci celestinskog ogranka.²⁵ U kasnijim stoljećima franjevci su u tni navrata boravili na tom Otoku i konačno iz njega otišli 1844. kad je samostan bio srušen od groma. Početkom 20. stoljeća kotorski biskup Frano Učelini obnovio je crkvu i samostan u kojem je uredio ljebnikovac za dalje svojega sjemeništa.

²² Vjesnik franjevačke provincije sv. Jeronima, Zadar 1965, br. 11—12, str. 203.

²³ Martyrologium franciscanum, Romae 1638, str. 470.

²⁴ Ib. str. 207.

²⁵ Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, II, Split 1964, str. 503.

Na tom Otoku bio sam 13. V 1967, prigodom otvorenja jubilarne 50-godišnjice ulazanja B. D. Marije u Fatimi i 30-godišnjice smrti biskupa Učelinija, s presvijetlim apostolskim administratorom msgr. Gracijem Ivanovićem i drugim svećenicima i vjernicima. Tom prigodom pomnjivo sam razgledao mali i jedini oltar u današnjoj crkvi, ali nisam našao nikakva znaka ni natpisa o grobu bl. Adama, koji je vjerojatno pokopan ispod samog oltara.

Prema nekim kroničarima bl. Adam je umro 1230, to nije vjerojatno, ako se uzme u obzir da su prvi franjevci došli u Kotor tek 1265, a prvi samostan je bio sagrađen u Albaniji tek 1240.

Kotorskim blaženicima Marinu i Adamu možemo pribrojiti još neke franjevce koji zaista nisu upisani u franjevački mantiologij, ali su kod nas čašćeni, osobito u Bolki Kotorskoj. Znamenit je kao preteča današnjeg ekumenizma fra Vid, franjevac iz Kotora, arhitekt u početku 14. stoljeća, projektant i graditelj samostana Visokih Dečana, najveće srpske pravoslavne zadužbine. Fra Grgur iz Kotora isticao se znanjem između suvremenika, te je 1308. bio poslan u dvor Nemanjića u jednoj važnoj misiji, kako to znamo prema tradiciji zapisanoj od Urbana Rafaelija činovnika kotorske općine, sredinom 19. stoljeća. Fra Deziderije iz Kotora izradio je na niskom reljefu u mramoru lik Bogorodice sa franjevačkim svecima 1654, koji se nekod nalazio u crkvi mletačkih franjevaca Svetoga Duha u Kotoru, a sada se nalazi u zidu kraj kriptice u relikvijaru kotorske katedrale sv. Tripuna.

Ovaj prikaz života opisanih kotorskih svetaca i blaženika prvi je pokušaj da se otmu zaboravu, a ujedno poticaj da se pronađu cjelovita svjedočanstva u njihovom životu i mučeništvu. Ako se uspije ustvrditi da su Petilovrijenci podnijeli mučeništvo od Saracena 840. godine i otkloniti ostala mimoilaženja kroničara, mogao bi se sastaviti njihov životopis za svećenički časoslov i dozvolom Svete stolice moliti njihov oficij, jer se do sada nigdje u crkvi njima u čast ne čita svećenički časoslov. Grad Kotor, kao rodno mjesto Petilovrijenaca i franjevačkih blaženika Marina i Adama, danas tek nešto znade o svojim svecima i blaženicima.

Bokeljski blaženici Gracija i Ozana, sluga Božji otac Leopold Mandić i slušbenica Božja sestra Ana-Marija Marović posredovat će gore na nebu, a Kotorani i svi Bokelji dolje na zemlji molit će, raditi i žrtvovati se da se isposluge od Svete stolice litunjijsko štovanje najprije u kotorskoj biskupiji, a onda u cijeloj našoj domovini svetoj braći Petilovrijencima i franjevačkim blaženicima.

Živimo u nadi da će se naše želje ostvariti!

o. Lav Krivić odm

L I T E R A T U R A

1. Engel — Stojanović, Povijest Dubrovačke Republike, Srpska dubrovačka štamparija A. Pasarića, 1903.
2. Stjepan Skurla, Moćnik Stolne crkve dubrovačke, Dubrovnik 1868.
3. Antun Liepopili, O dubrovačkom moćniku, Dubrovnik 1934.
4. Spomenik 81, Srpska kraljevska akademija, Beograd 1935.
5. Glasnik Dubrovačkog učenog društva Sveti Vlaho, Dubrovnik 1920.
6. Ivan Ostojčić, Benediktinci u Hrvatskoj, II, Split, 1964.
7. Ivo Stjepčević, Katedrala sv. Tripuna u Kotoru, Split 1938.
8. Ivo Stjepčević, Voda po Kotoru, Kotor 1926.
9. Niko Luković, Boka Kotorska, Kotor 1953.
10. Niko Luković, Ana Marija Marović, Kotor 1963.
11. Maryrologium franciscanum, Romae 1938.
12. Vjesnik franjevačke provincije sv. Jeronima, Zadar 1965, broj 11—12.